

УДК 378.147:802.0

ВПЛИВ ДІЛОВОЇ ГРИ НА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Горпенко Г.О., канд. пед. наук (Київ)

Стаття присвячена розгляду проблем створення позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності шляхом використання методу ділових ігор із метою формування іншомовної комунікативної компетенції.

Ключові слова: ділові ігри, навчально-пізнавальна діяльність, методика викладання, іншомовна комунікативна компетенція.

Горпенко А.А. Влияние деловой игры на формирование положительной мотивации учебно-познавательной деятельности. В статье рассматриваются проблемы создания позитивной мотивации к учебно-познавательной деятельности путем использования метода деловых игр с целью формирования иноязычной коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: деловые игры, учебно-познавательная деятельность, методика преподавания, иноязычная коммуникативная компетенция.

Gorpenko G.O. Influence of a Business Game on Forming the Positive Motivation of Educational-Cognitive Activity. The problems of making a positive motivation for educational-cognitive activity by means of using the “business games” method in an active way with the purpose of developing foreign communicative competence are considered in the article.

Key words: business games, educational-cognitive activity, methods of teaching, foreign communicative competence.

Сучасний стан розвитку суспільства висуває нові вимоги до якості знань і рівня підготовки фахівців. Для освіченої особистості, що прагне досягнення високого рівня професіоналізму у більшості з галузей народного господарства, знання іноземної мови стає засобом професійної комунікації. Зміна соціального замовлення на володіння іноземною мовою визначила нові підходи до мети навчання, до визначення навчального процесу як іншомовної мовленнєво-розумової діяльності, поставила вимогу переосмислення існуючої моделі методичної концепції навчання іноземної мови.

Педагогічні інновації у практиці іншомовної підготовки мають бути послідовно проведені у всіх формах навчально-виховного процесу і охоплювати як загально-методичні рівні (нові навчально-методичні матеріали, нові методи тестування, використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, методів активного навчання), так і його практичні ланки, які дозволяють об'єднувати теорію і практику майбутньої професійної діяльності, формувати професійні вміння і навички. В даному контексті процес оволодіння іноземною мовою має відбуватися відповідно до потреб осіб, які вчаться, забезпечуючи позитивну мотивацію навчально-пізнавальної діяльності, метою якої є набування іншомовної комунікативної компетенції на рівні, що дозволяє використовувати мову практично.

У даний час уже накопичено певний досвід створення та впровадження у навчально-виховний процес ділових ігор, що знайшло відображення, зокрема, у роботах М. Арстанова, С. Гидрович, Н. Страздас, П. Підкасистого, В. Платова, В. Прауде, Ж. Толордави, Ж. Хайдарова. Серед вчених, які зробили спробу теоретичного узагальнення цього досвіду, слід назвати таких авторів як А. Айламаз'ян, А. Вербицький, Я. Гінзбург, Е. Хруцкий, В.Якобсон тощо. Проблема використання імітаційно-ігрового підходу до викладання іноземних мов присвячені роботи зарубіжних авторів – Ю. Вайгманна, Х. Ритчера, Г. Шнайдера та ін.

Значний внесок у розробку методик вивчення іноземної мови, основою яких є ігрова діяльність, зробили відомі педагоги і психологи: В. Артемов, І. Зимина, І. Зимня, М. Кларін, С. Ніколаєва, В. Скалкін.

Аналіз наукових досліджень проблеми використання ділових ігор у підготовці до іншомовного спілкування (О. Бернацька, Л. Волкова, М. Воронка, Г. Гришенкова, І. Драгомирецький, Ю. Друзь, Є. Марков, Л. Якубовська) засвідчив, що ігрові методи навчання містять у собі великі можливості для засвоєння лексико-граматичного матеріалу і розвитку іншомовної професійної компетентності при дотриманні певного комплексу педагогічних умов, однією з яких є необхідність створення позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності.

Водночас установлено, що у вітчизняній і зарубіжній педагогіці умови формування позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності шляхом використання ділових ігор у підготовці до іншомовного спілкування потребують більш детального дослідження.

Цінність і значущість іншомовного спілкування у професійному становленні особистості, здатної до саморозвитку й конструктивної взаємодії з навколишньою дійсністю, визначається використанням не будь-якої ділової гри, а лише такої, в якій закладений механізм, що забезпечує розвиток майбутнього фахівця, відкритого до змін і творчого пошуку, дослідження комунікацій, що швидко змінюються.

Беззаперечним є факт ефективності використання ділових ігор у навчально-виховному процесі вищої школи, оскільки вони дають можливість формувати знання та професійні навички майбутніх фахівців, залучаючи їх до інтенсивної пізнавальної, інтелектуальної та творчої діяльності. Метою статті є дослідження впливу ділових ігор на формування позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності.

Ділова гра дозволяє включити кожного її учасника у такі ситуації, які враховують динамізм сьогодення, зміну обстановки, її нестабільність. Нестабільність вимагає від людини постійного вибору, потреби в самостворенні, самозміні, саморозвитку [1: 104].

Навчання за допомогою використання ділової гри в підготовці до спілкування іноземною мовою на професійному рівні повинно будуватися з урахуванням внутрішніх властивостей, мотивації поведінки, розвитку внутрішнього досвіду та свідомості осіб, що навчаються [2: 57]. Кожна людина має здібність до самовдосконалення, яка розвивається в активній діяльності та спілкуванні. Тому однією з важливих умов оптимізації ролі ділової гри у вузівському процесі навчання є врахування самоактуалізації особистості.

Самоактуалізація розуміється як постійний розвиток і практична реалізація можливостей особи у процесі її участі в діловій грі [1:58]. При цьому важливо, щоб особи, які вчаться, могли включитися до навчально-ігрової комунікативної діяльності відповідно до своїх пізнавальних і професійних інтересів, мотивів і потреб, установок і ціннісних орієнтацій. Основна вимога, яка має бути відображена в умовах навчальної групи – це створення необхідної мотивації ігрової діяльності як важливого чинника формування здатності до іншомовного спілкування. Це передбачає врахування характеристик, що впливають на хід і ефективність ділової гри у формуванні готовності до професійного спілкування іноземною мовою.

Серед цих умов значне місце займає позитивна мотивація навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається. У психолого-педагогічній літературі під мотивацією розуміють всі типи спонук, що викликають активність особистості [3]. Мотивація об'єднує у своєму змісті цінності, ідеали, переконання, спрямованість, потреби, інтереси, бажання та ін. Аналіз ряду досліджень з даної тематики дозволяє нам говорити про те, що в системі підготовки до іншомовного спілкування у вищій школі домінують такі мотиви:

- усвідомлення соціальної значущості й особистісної зацікавленості у вирішенні навчально-пізнавальних завдань у сфері професійної діяльності;
- мотиви самовираження і самоствердження;
- мотив необхідності розуміння сфери іншомовної комунікації більш ґрунтовно;
- мотиви, пов'язані з вибірковістю форм іншомовного спілкування та формуванням індивідуального стилю мислення;
- мотиви, пов'язані з придбанням досвіду комунікативної поведінки й іншомовного спілкування [1; 4].

Врахування специфіки мотивації до пізнавальної діяльності дозволяє коригувати навчальний процес із використанням ділової гри з тим, щоб додати йому особистісного змісту. Мотив, його спрямованість і характер зумовлюється різноманітнішими потребами слухачів. Внутрішня спонuka зважається й зіставляється з обставинами відповідно до пізнавальних інтересів і потреб, професійних установок і ціннісних орієнтацій. У процесі використання ділової гри в навчальному процесі важливо врахувати те, що мотив, як внутрішній стимул до дії, неможливий без відповідності його спрямованості характеру професійної діяльності, рівно як самостійне вирішення навчальних завдань, пошук виходу з ігрових ситуацій неможливий без наявності позитивної мотивації [5: 86–89].

Під час проведення ділової гри важливо стимулювати позитивну мотивацію до навчання, внутрішні спонuki активної участі в пошуку виходу із запропонованих ігрових ситуацій. До того ж, закріплення пізнавального інтересу до гри як засобу підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування іноземною мовою передбачає використання різних стимулів: допитливість, прагнення до нового, невідомого, потребу знайти природний вихід енергії в ігровій діяльності,

хвилювання щодо майбутнього виконання ігрової ролі тощо. У процесі проведення ділової гри потрібно пам'ятати про те, що позитивна мотивація формується в тому випадку, якщо дидактичне завдання, яке витікає із зовнішніх чинників, що впливають на свідомість осіб, які вчаться, приймається ними як особистісно-значуще. Так, К.М. Гуревич стверджує, що обов'язкова і невідмінна умова досягнення успіху в діяльності незалежно від того, яким є загальний і розумовий потенціал людини, полягає в позитивній мотивації, у глибокій і активній зацікавленості, у прагненні досягти мети цієї діяльності [6: 10].

Говорячи про різноманітність мотивів навчальної діяльності, В.К. Буряк об'єднує їх у три групи, основу яких складає відношення мотиву до мети. До першої групи відносяться мотиви, що містять у собі соціально-значущі цілі, які конкретизують суспільні цінності навчальної діяльності. Ця група у своєму розвитку проходить два етапи: стадія розуміння або знання та зняття суперечності між мотивами і цілями навчальної діяльності, коли створюються умови для перетворення мотиву в стійкі внутрішні стимули [5: 98].

Основу другої групи мотивів складає прагнення до особистого успіху. У разі неправильної організації ділової гри може виникнути протиріччя між прагненням до особистого успіху та цілями навчальної групи. Зняти це протиріччя можна шляхом розширення особистісного смислу до соціальної значущості мотиву. Мотив особистого успіху забезпечує перехід зовнішніх умов у внутрішній стан індивіда, що надає навчальній ігровій діяльності особистісного значення, тим самим підвищуючи результативність ділової гри в підготовці до професійно зорієнтованої комунікації іноземною мовою.

Мотиви третьої групи в основі своїй містять прагнення до нового, незвичайного. Основним джерелом цієї групи мотивів виступає сам процес навчання як вид пізнавальної діяльності. Якщо прагнення дізнатися про що-небудь є психологічною передумовою до пізнавального пошуку, то будь-який вид навчальної діяльності, у тому числі й навчально-ігровий, може активізувати спілкування, а може його гальмувати. А звідси, для того, щоб допитливість стала позитивним мотивом навчально-ігрової діяльності, потрібна така її організація, яка забезпечила б можливість вияву ініціативи й активності осіб, що навчаються [5: 99–101].

З метою підвищення результативності ділової гри в підготовці до іншомовного професійного спілкування важливо виявити провідні мотиви навчання. Таким мотивом, нерідко, виступає пізнавальний інтерес, який у своєму розвитку проходить різні рівні: від цікавості, викликаної новизною навчальної інформації, – до допитливості, від неї – до глибини суті явищ і, нарешті, до вирішення навчально-пізнавальної задачі [6: 47]. Як стверджують Я.С. Гінзбург і Н.М. Коряк, ділова гра містить настільки могутні засоби впливу на мотиваційну сферу її учасників, що робить у принципі непотрібними попередні процедури щодо створення психологічного настрою та настанови на гру [7: 68].

У процесі реалізації ігрового підходу до навчання важливо врахувати особливості особистісного сприйняття навчального матеріалу. Ділова гра позитивно впливає на професійну підготовку особистості у тому випадку, якщо, беручи активну участь у ній, вона виконує різні ігрові ролі, має власну позицію, відчуває різноманітну гамму позитивних емоцій і почуттів. Для цього мовний матеріал, як навчальна інформація, повинен мати емоційне забарвлення. Основою організації і подачі матеріалу в діловій грі є використання позитивних емоцій і емоцій, що забезпечують потребу пізнання. Учасники імітаційно-ігрової діяльності виконують іншомовні мовленнєві дії в комунікативних ситуаціях, що супроводжуються емоційним напруженням і виявом психофізичних властивостей. Емоційне напруження гравців зумовлюється:

- ефектом новизни, оскільки імітаційно-ігрові методи є незвичними для слухачів;
- учасники гри попадають у професійно значущі ситуації, коли активізується їх потреба що-небудь сказати, запитати, переконати, виявити ініціативу, такт, кмітливість;
- спілкуванням між учасниками гри, рольові перспективи якого вимагають прийняття рішень з урахуванням особистого досвіду і професійних знань;
- можливістю альтернативної поведінки;
- своєчасним підбиттям підсумків і результатів гри.

Незважаючи на умовність ділової гри, емоції, які проявляють її учасники, є справжніми, реальними, як бажання, задуми, що розігруються в комунікативно-ігрових ситуаціях [8–12]. Беручи

активну участь у комунікативно-ігрових ситуаціях, виконуючи різноманітні ігрові ролі, поступово нагромаджуючи пізнавальний і професійний досвід, особи, які вчать, повинні розібратися у власних почуттях і думках, оцінити свої можливості і здібності, зрозуміти самих себе, побачити професійне “Я” в процесі ігрової діяльності та усвідомити роль навчального предмета у власному професійному зростанні.

У процесі ділової гри виникають різні види взаємодії між її учасниками: інформаційна (обмін інформацією між учасниками ігрової ситуації); організаційно-діяльна (спільний пошук виходу із ситуації, що моделює професійну діяльність і спілкування); комунікативна (іншомовне спілкування між учасниками ділової гри) [2: 63]. Ці види взаємодії учасників гри в комунікативно-ігровій ситуації розвивають у них уміння простежити логіку процесів спілкування, виявити закономірності комунікативних явищ та їх взаємозв'язок, вдосконалюють здатність майбутніх фахівців до самоаналізу й узагальнення. Позиція особистості у діловій грі зумовлює зростання її самосвідомості, прагнення до самоствердження, потребу в самооцінці через взаємодію з іншими, формує правильні орієнтири в оцінці професії, розширює сферу спілкування, що сприяє збагаченню її комунікативного та професійного досвіду.

У результаті проведеного аналізу ми дійшли таких висновків: 1) ділова гра, якщо в її ході акцент робиться на особистість студента, його можливості й здібності, мотиви й потреби, установки й ціннісні орієнтації, дозволяє поєднати навчальну інформацію з особистістю студента, навчити майбутніх фахівців за допомогою отриманих знань і засвоєного досвіду вдосконалювати своє “Я” і рівень професіоналізму; 2) результативність гри визначається тим, наскільки викладач готовий до використання на заняттях творчих і особистісно-розвиваючих видів діяльності, що моделюється в різних ігрових ролях; орієнтується в технології розвиваючого навчання, що об'єднує в собі інтелектуально-пізнавальний, комунікативно-діалоговий, моделюючий і емоційно-особистісний пошук. У цьому випадку викладач виступає в ролі організатора навчання, а педагогічне управління набуває більшої гнучкості й стимулюючих форм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Друзь Ю.М. Педагогічні умови використання ділової гри в підготовці студентів до іншомовного спілкування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Друзь Юрій Михайлович. – К., 2000. – 162 с.
2. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри : навч. посібник / П.М. Щербань. – К. : Вищ. шк., 1993. – 112 с.
3. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности / В.Г. Асеев. – М. : Педагогика, 1986. – 155с.
4. Штепа О.Г. Рольові ігри в системі формування професійної мовленнєвої майстерності педагога : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Олена Грнигорівана Штепа. – К., 1996. – 181 с.
5. Буряк В.К. Урок в старших класах / В.К. Буряк, Д.Д. Берішвили. – Тбілісі : Тбілісі. ун-т, 1990. – 158с.
6. Андреева И.Н. Методологические основы изучения социально-психологического климата в академической группе вуза : дисс. ... канд. филос. наук : 09.00.09 / Ирина Николаевна Андреева. – Минск, 1985. – 186 с.
7. Коряк Н.И. Социально-психологические проблемы деловой игры / Н.И. Коряк, Я.С. Гинзбург. – Новосибирск : Школа, 1985. – 120 с.
8. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний : [текст] / Н.Ф. Талызина. – М. : Грань, 1985. – 343 с.
9. Грищенко Г.А. Методика использования деловых игр при обучении менеджеров иностранному языку : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Грищенко Галина Александровна. – М., 1995. – 204 с.
10. Паньков Д.Д. Організаційно-методичні умови навчання ділової активності / Д.Д. Паньков. – Донецьк : НОВАТОР, 2002. – 108 с.
11. Steinig W. Sprachdidaktik Deutsch. Eine Einführung. (Kapitel 3. Miteinander sprechen.) / W.Steinig, H.-W.Huneke. – Berlin : Hubert, 2004. – S. 214.
12. Weigmann J. Unterrichtsmodelle für Deutsch als Fremdsprache / Jörgen Weigmann. – Löbeck : Ismaning, 2004. – 230 S.